

РЕЧ ФИЛИПА МАТИЋА НА ОТВАРАЊУ ИЗЛОЖБЕ* „КЊИЖЕВНОСТ НОБ-а 1941—1945.“

Ослободилачка борба коју су народи и народности Југославије на позив и под вођством друга Тита пре четрдесет година започели, од самог свог почетка, од првих устанничких акција посезала је за културом и уметношћу, за плодовима срца и ума као неопходним саборцем.

Борећи се за слободу у њеном најширем и најљудскијем значењу: и против фашистичких окупатора и против стања какво је било у капиталистичкој Југославији, настојећи да промени друштвене односе из темеља, народноослободилачка борба, која је уједно била и социјалистичка револуција, није могла без песме, књиге, писане речи, драмског текста, цртежа, без дарова уметности, за чије је живљење ратно време већ пословично неподобно.

Већ у првим партизанским одредима издају се листови у којима наилазимо на стихове наших песника — бораца, песме о борби и борењу, о неопходности да се издржи и да се вине у лепша сазвежђа будућности.

У строју револуције се, од првог дана, налазе десетине књижевника који управо ту, у борби, наилазе на истински и прави пут, који су у свом дотадашњем књижевном делу слутили.

Уједно, из строја револуције сваким даном се гласи све више бораца који желе да речју, стихом, цртицом искажу оно што се налази у њима, да своја осећање и размишљања пренесу и другим саборцима. Схватајући да је борба у њима покренула изузетну стваралачку енергију, да су они, заправо, ствараоци слободе, осетили су потребу да се искажу и као ствараоци културних вредности, поезије најчешће.

Нема сумње да се револуција није водила да би се о њој писале песме, али је, исто тако, истина да она без песме није могла. Јер, ако је веровати песнику (Душану Матићу) да је „поезија непрекидна свежина света“, тада се поезија нашла у времену које је по свему, такође, представљало и представља исту такву свежину света. Обе, и револуција и поезија, имају своје полазиште у човеку и обе се враћају њему, као свом највишем циљу и уточишту, да га учине бољим, људскијим и ближним самоме себи. Такође, хуманизам уметничког дела и хуманизам револуције нашли су се овде у истој равни, често изукрштани и племенито исплетени.

* Изложба је отворена 25. септембра 1981. године у Београду.

У условима који су по много чему били изузетни, у најнепосреднијој близини смрти и умирања, али и са изузетним осећањем да се борба води за идеале који су по својој вредности виши од цене обичног људског живота, рађала се наша партизанска књижевност, рађала у јуришима, на маршевима, на састанцима, у предасима.

Нема сумње да је у тој књижевности настао и низ дела којима време што нас дели од њиховог настанка не само да није нашкодило, већ их је учинило још вреднијим. Али, такође, ту је и онај изузетни занос који је, на срећу, остао забележен у цепним новинама и партизанским листовима, а који говори о потреби човека који се бори да и сам буде стваралац, да се, до јуче још неписмени борац, исказује као песник.

Колико је била богата издавачка делатност у НОБ сведочи и податак да је из тог доба остало сачувано (а што значи да их је било више) 151 збирка поезије, 111 књига и брошура уметничке прозе и 95 књижица са драмским текстовима.

У борби израста и ново поколење писаца, оних који су ту, на борбеним положајима, почели да другују са лепом речју и који ће израсти у плејаду данас наших познатих писаца.

*

Ваљало би завирити дубље у судбину ових комадића пожутеле хартије који су расути по витринама, покушати да се сагледа она љубав, она осећања која су у борби водила те људе да речју сведоче о њој, да речју бодре, да тугују, да храбре, да се надају.

Они су, по многоме, били ти који су, уз племените циљеве које је имала пред собом, исказивали душу револуције и ослободилачке борбе, који су, бележећи своја осећања, исказивали осећања многих.

Управо и та сведочанства, која су данас пред нама, казују о вредности и човечности борбе у коју нас је повео друг Тито и који нас је, кроз њу, довео до победе и до овога што имамо данас.

Растући заједно са оружаном борбом, доживљавајући заједно са њом све осеке и плиме, књижевност и уметност у целини срасле су са њом у једно ткиво, у једно племенито оружје без којег човек не може ни да се бори, ни да побеђује, ни да буде слободан.

Захваљујући напорима Историјског музеја Србије и његових сарадника, ти трагови су данас ту, пред нашим очима и срцима.

Зову нас да их погледамо, да их покушамо схватити, како бисмо боље схватили време када, као што је рекао друг Тито, „народи обично нађу сами себе, упознају своју вриједност, упо-

знају своје стваралачке снаге. У револуцији се народи подмладе, преобразе, пробуде се из своје учмалости и тада у свом револуционарном полету развијају такву стваралачку енергију и у кратком времену стварају таква дјела која се не могу замислити у старом преживјелом друштву“.

Са тим сазнањем, проглашавам да је изложба „Књижевност народноослободилачке борбе 1941—1945.“ отворена и позивам вас да је разгледате.